

Pensar l'afecte des de la cultura i l'art

En una de les frases sens dubte més citades amb referència a l'afecte, Baruch Spinoza afirma: «ningú, fins ara, ha determinat el que pot el cos». Encara que la noció d'afecte —que guarda una estreta relació amb conceptes tan diversos com les passions, les sensacions, els sentiments i les emocions— ha estat un tema recurrent en la història de la filosofia, recentment assistim a una creixent proliferació de treballs acadèmics sobre el paper de l'afecte en els estudis sobre la cultura —especialment en la línia de Spinoza, represa per Gilles Deleuze en la seva conceptualització de l'afecte com a capacitat corporal d'afectar i de ser afectat—, que evidencien allò que Patricia Clough identifica com a «gir afectiu» en el camp de les humanitats i les ciències socials. Des de la publicació en 1995 de dos assajos, un d'Eve Kosofsky Sedgwick i Adam Frank («Shame in the Cybernetic Fold») i un altre de Brian Massumi («The Autonomy of Affect»), la problemàtica de l'afecte s'ha imposat en diverses disciplines, generant una rica constel·lació de perspectives en àmbits com l'ontologia, l'ètica, l'estètica o la política.

El número 14 de *452°F* parteix de l'interès que han suscitat els estudis sobre l'afecte, desenvolupats sobretot en el context acadèmic anglosaxó en les últimes dues dècades. En particular, l'objectiu d'aquest monogràfic és reflexionar sobre les implicacions del «gir afectiu» en els estudis literaris i culturals: en quin sentit la lent de l'afecte ens permet pensar sobre textos culturals de manera diferent a les habituals? Quins reptes conceptuals planteja aquest enfocament, desplegat des de distintes perspectives teòriques?

Els articles recollits en aquest monogràfic responen a aquestes preguntes des d'una varietat d'aproximacions teòriques i àmbits geogràfic-lingüístics. Les seves discussions aborden diferents produccions culturals, provinents de la filosofia, la literatura, la música, les arts visuals i el cinema, i tematitzen una sèrie de debats contemporanis: el paper de l'experiència afectiva en la creació i la recepció literària; la distinció entre l'afecte i les emocions; les relacions històriques i conceptuals entre les filosofies de l'emoció i l'experiència literària; els estudis de gènere i raça, i el pensament sobre la comunitat, que utilitzen la teoria de l'afecte com a principal eina crítica. El marc dels estudis sobre l'afecte engloba perspectives diverses, no sempre

harmòniques entre si; aquests desacords travessen també els articles compilats en aquest monogràfic.

L'article convidat, «Joyful Insurrection as Feminist Methodology; or The Joys of Being a Feminist Killjoy» de Libe García Zarranz, posa de manifest la relació íntima entre el «gir afectiu» i els estudis feministes i decolonials. Partint de la filosofia vitalista de Spinoza i les teories antiracistes de Sara Ahmed, García Zarranz proposa una nova metodologia feminista, basada no tant en la política de la negativitat sinó més aviat en el que l'autora denomina, seguint a Rosi Braidotti, «una ètica de l'alegre insurrecció». L'article revisita la figura de *feminist killjoy* d'Ahmed i la vincula amb l'afecte de l'alegria (*laetitia*), en termes de Spinoza, per traçar possibles connexions i difraccions entre aquests dos conceptes aparentment contradictoris. La seva anàlisi de la sèrie *Perception* (2014), de la fotògrafa KC Adams, com un complex espai afectiu, posa en relleu les possibles dimensions polítiques i ètiques d'aquesta alegre dissidència postulada per l'autora.

L'article de Jack Dudley, «Is the Body an Immanent Domain? On Postsecular Affects », ofereix un contrapunt a les bases materialistes de la teoria de l'afecte, predominants en la teoria queer, els estudis feministes i la teoria crítica de la raça, les quals, segons proposa Dudley, han requerit sovint d'un enfocament secular. En el seu acostament a la intersecció entre el secularisme i la teoria de l'afecte —en la línia de Spinoza, represa per Deleuze, Massumi i Clough—, l'autor examina les possibilitats crítiques de considerar el cos i l'afecte més enllà de l'ontologia materialista, oferint una reflexió sobre els afectes postseculars. Per a l'autor, mentre que la teoria crítica ha ignorat la possibilitat de pensar l'afecte conjuntament amb el postsecularisme, la literatura —i en particular la novel·la contemporània— pot servir com un lloc a partir del qual poder imaginar noves maneres de ser i de sentir al món.

Els dos articles que segueixen, «*Ter saudade até que é bom. Música y afectividad en dos documentales brasileños recientes*», d'Irene Depetris Chauvin, i «*Restos de vida. Estéticas de la supervivencia y políticas afectivas de lo común en Rafael Pinedo y Carlos Ríos*», de Cecilia Sánchez Idiart, traslladen la reflexió sobre l'afecte al continent llatinoamericà, un context on aquesta teoria ha tingut una destacada recepció. Partint de les aportacions dels estudis culturals sobre la música i de la distinció proposada per Brian Massumi entre emoció, com una visualització d'un sentiment que respon a regles històric-culturals, i afecte (en el sentit del vocable anglès «affect»), en tant una experiència no conscient que «no puede ser completamente contenida dentro de discursos o modos de comunicación que se organizan en torno al significado», Depetris Chauvin ofereix una suggeridora anàlisi de dos documentals brasilers, *Vou Rifar Meu Coração* (2011), d'Ana Rieper, i *As Canções* (2011), d'Eduardo Coutinho, per explorar noves maneres de pensar la relació entre la música i l'afectivitat. Sánchez Idiart, per la seva banda, desenvolupa una lectura de dues novel·les argentines, *Plop* (2004), de Rafael Pinedo, i *Manigua* (2009), de Carlos Ríos, indagant en la dimensió política de l'afecte, entès tant com allò que succeeix al cos com allò que s'esdevé sempre entre els cossos. Inscrivint la seva reflexió en el marc dels treballs crítics que investiguen les pràctiques estètiques contemporànies a l'Amèrica Llatina des de la interrogació d'allò comú, Sánchez Idiart posa de manifest una trobada productiva entre el pensament al voltant de la comunitat i la noció de l'afectivitat com a llinar mòbil de cohesió o descomposició dels cossos (Gregg i Seigworth, 2010), vinculada a «una interrogación de la materialidad diferencial y relacional de lo viviente que desmonta las jerarquías trazadas por el biopoder entre lo humano y lo animal, lo orgánico y lo inorgánico». Segons demostra l'autora, la teoria de l'afecte permet «formular una relación de la literatura con la vida que ya no refiera al orden de la representación, sino al de la experimentación impersonal y relacional de los cuerpos».

La reflexió sobre les implicacions del gir afectiu per a la teoria literària també és l'objecte d'anàlisi de l'article «El afecto como antídoto contra la privatización y despolitización de la memoria», d'Anthony Nuckols, qui proposa una anàlisi de *Santo Diablo* (2004), d'Ernesto Pérez Zúñiga, i *El cartógrafo: Varsovia (1:400.000)* (2010), de Juan Mayorga. El treball és representatiu d'una altra línia important en els estudis sobre l'afecte que aborda la naturalesa afectiva de la memòria i la transmissió corporal del trauma i que no es limiten a l'àmbit de la vida privada. A partir de la noció spinoziana de l'afecte i de les aportacions més recents al concepte, Nuckols, de la mateixa manera que Sánchez Idiart, relaciona allò afectiu amb una potencialitat revolucionària, capaç de produir modalitats alternatives d'associació i vincles entre els cossos, tant entre els cossos dels propis personatges, que s'impliquen en el sofriment d'uns altres en el temps del narrat, com entre el cos del lector i el «cos» de la novel·la. L'autor constata que l'acte de la lectura pot desdibuixar les velles delimitacions temporals, generacionals i geogràfiques i així no solament ressaltar les connexions i associacions existents sinó generar-les també.

D'altra banda, Núria Calafell Sala ofereix en «De la fotografía y su capacidad afectiva» una reflexió des de la teoria de la literatura sobre les representacions artístiques del part que circulen a les xarxes socials. L'ús de la noció de l'afecte —un neologisme proposat per Manuel Asensi, que tracta de conciliar l'oposició entre el conceptual i l'afectiu— li permet desestabilitzar la confrontació habitual entre les idees i els afectes o les sensacions, alhora que l'ajuda a traçar una reflexió més àmplia sobre la dimensió ètic-política de l'art i proposar noves vies a partir de les quals aproximar-se a l'afecte.

L'article de Paul Michael Johnson, «Of Fine Arts and Fine Feelings: Mapping Affect across Lessing's *Laocoön*, Lord Carteret's *Quijote*, and Oldfield's "Advertencias"», també aprofundeix en la cultura visual, en particular en les il·lustracions d'una edició anglesa de *Don Quijote* del segle XVIII. En el seu estudi comparatiu Johnson demostra com aquestes imatges, conjuntament amb un breu text teòric escrit per John Oldfield inclòs en el volum, poden considerar-se des de la lent dels afectes —aquí sinònim d'emocions—, produint així una lectura innovadora de la novel·la cervantina: una lectura centrada en la visualitat, corporeïtat i materialitat del relat. En termes generals, el treball planteja com el debat sobre la pintura i la poesia, així com la tradició de *ut pictura poesis*, pot augmentar la nostra comprensió de l'afecte en la cultura i l'art, i conclou que és el propi afecte el que sembla desestabilitzar les correspondències tradicionals entre les dues arts.

El treball de Johnson mostra que, encara que sovint l'estudi literari de les emocions ha estat associat amb el concepte de «sentimentalisme», l'afecte i les emocions sempre han jugat un paper important en el desenvolupament de l'estètica i la crítica literària, començant per una sèrie de qüestions conceptuals que es troben en els fonaments del que Plató i Aristòtil consideren les arts mimètiques de representació. És precisament aquesta idea la que es troba a les bases del text de Felipe Lima da Silva, «Dos efeitos da metáfora no domínio das paixões: (re)visão de Aristóteles no seiscentos», que tanca aquest monogràfic. Recorrent a la retòrica aristotèlica, Lima da Silva examina una sèrie de metàfores en el «Sermão da Sexagésima» (1655), d'Antônio Vieira, dissenyades per moure els afectes de l'auditori per mitjà d'imatges. Segons argumenta l'autor, les metàfores configurades en el sermó apel·len a l'ordre de les sensacions, implicant els cossos dels oïdors. En definitiva, els articles que componen aquest monogràfic proposen pensar els textos culturals més enllà de la representació, oferint una reflexió que explora no solament què signifiquen els textos, sinó també de quina manera afecten.

La secció miscel·lània inclou quatre articles. Judith Podlubne, en «Entre *Contorno* y *Los libros*, los críticos universitarios en *Setecientosmonos*», ens ofereix l'estudi contextualitzat de les col·laboracions publicades

per un grup de joves crítics en aquesta revista argentina en la dècada dels seixanta, que permet precisar les condicions d'emergència de la denominada «nova crítica» en aquest país. Alberto Giordano, per la seva banda, estudia en «El discurso sobre el ensayo en la cultura argentina desde mediados de los '80» diferents ordres involucrades en el procés d'institucionalització de l'*ethos* d'aquest discurs, com l'edició dels dossiers en revistes culturals, la creació de revistes d'inspiració assagística, la publicació de llibres monogràfics i l'organització de col·loquis i trobades internacionals sobre polítiques i retòriques de l'assaig crític. En «Triángulos narrativos. Aproximaciones a la combinatoria de géneros en la novela contemporánea», Sergio Vidal considera la unió de tres gèneres diferents a través de l'estudi d'*Anatomía de un instante*, de Javier Cercas, i *HHhH*, de Laurent Binet, tot evidenciant de quina manera els escriptors actuals estan creant un model específic de la novel·la mitjançant la combinació de diversos gèneres narratius. Finalment, en «El canon fílmico a la luz de las teorías sistémicas: una propuesta metodológica», Mario de la Torre Espinosa part de la teoria dels polisistemes i, especialment, de la noció d'interferència intersistèmica per oferir un nou acostament al procés de canonització en la història del cinema.

Completen aquest número tres ressenyes que participen del creixent interès pels estudis sobre l'afecte. Erin Wunker ressenya el recent llibre d'Adam Frank, *Transferential Poetics, from Poe to Warhol*, que presenta un mètode d'aplicació de les teories de l'afecte a l'estudi de la poètica. Dolores Resano comenta *Queering Acts of Mourning in the Aftermath of Argentina's Dictatorship: The Performances of Blood* de Cecilia Sosa, un estudi de les conseqüències de la dictadura a Argentina (1976-1983), des del marc dels estudis queer i les teories de l'afecte, que proposa un nou acostament a la comprensió de la transmissió afectiva del trauma. El número es tanca amb una ressenya d'Iggy Cortez sobre *Fiery Cinema: The Emergence of an Affective Medium in China, 1915-1945* de Weihong Bao, un llibre que combina de manera innovadora la investigació històrica del cinema a Xina amb teoritzacions sobre la recepció, l'espectatorietat i la teoria de l'afecte.

Katarzyna Paszkiewicz